

„gravis, nisi omnino jam de statu mentis aut liberi arbitrii dejecerint. Denique declaro, si adhuc liber sit, actus obedientiae, ad quos obligatur, esse tres. Primus est circa tempus praeteritum. Nisi jurare possis, quod certum peccatum grave nunquam rite confessus fueris, suppose quod sis confessus, aut crede te non teneri. Prudens suppositio est et prudens opinio, quoniam pro homine timorato (de quali loquimur) stat prae*s*umptio, fecisse quod tenebatur et recte fecisse. Alter circa tempus praesens: nisi jurare possis, quod in peccatum grave, tempore temptationis, aut in omissionem necessariae intentionis aut attentionis inter labores officii consenseris plene sciens ac volens; judica quod sis insons a culpa et liber ab onere repetendi. Securum judicium est, quippe prudenti consilio innoxium, quia ratio te condemnandi non est, nisi per reflexionem de advertentia et consensu pleno convincaris. Ultimus circa tempus futurum versatur: nisi jurare possis, quod in officio vel actione suscipienda a te, immineat respectu tui periculum proximum non solum sensus, sed etiam consensus graviter peccaminosi, audacter agere semper licet, saepe teneris. Certa sententia est, quia nulla lex prohibet. Ita paulatim inanis apprehensio peccati imaginarii corrigitur per iudicium de peccato inobedientiae, et metus mali minoris, quale est actus peccati, vincitur per metum mali majoris, quale est status peccati, in quo scrupulosum contumax rejectio medicinae morbo suo unice necessariae evidenter constituit.“

TRACTATUS II.

DE LEGIBUS AC PECCATIS IN GENERE.

CAPUT I. *De externa regula actuum humanorum sive de Lege, praecipue de materia et forma Legis.*

§. I. *Quid et quotplex sit Lex ac Praeceptum in genere: item quae conditiones ad veram Legem requirantur.*

133. Q. I. Quid sit lex? R. 1. Lex ac praeceptum, prout hic indistincte accipitur, est *recta agendorum aut omittendorum ratio*. Strictius *juxta S. Thom.* 1. 2. q. 96. ab a. 1. usque ad quintum: est *ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata, cum voluntate eam perpetuo obligandi*. Differt a pracepto, 1. quod lex sit quid stabile, cum feratur communitati, quae de se stabilis est; 2. quod feratur in bonum publicum. Praeceptum vero stricte non fertur communitati, sed uni tantum, vel paucis ad bonum privatum, nec de se est quid stabile. *Juxta Reiffenstuel T. 2. Theol. Mor. de LL. dist. 1. q. 2. n. 18.* praeceptum simplex immediate fertur in personas singulares, earumque ossibus adhaeret, vi cuius obligantur subditi, ubicumque existant; talis enim Superior ita praeci*p*iens habet jurisdictionem in subditos, non ratione loci, sed per se ac ratione personae.

134. Q. II. Quotplex sit lex sive praeceptum? R. I. Alia est naturalis, alia positiva. Lex naturalis sive jus naturae *improprie* sumitur pro quavis inclinatione naturali, *metaphorice* pro instinctu naturae, *minus stricte* pro potestate aliquid agendi vel omittendi ex concessione naturae; *proprie* pro lege sive regula actionum humanarum, quae inest menti ad discernendum honestum a turpi; sic recte definitur: *Ordinatio divinae Sapientiae, per dictamen synteresos naturae rationali manifestata, praeci*p*iens rectae rationi consentanea, et prohibens dissentanea, vel etiam per-*

mittens indifferentia. Dicitur melius *Ordinatio divinae Sapientiae*, quam dictamen rationis ab auctore naturae inditum, circa ea, quae homini tanquam honesta agenda, vel tanquam inhonesta omittenda sunt, ut vult *Grotius*: quia dictamen est potius applicatio sive promulgatio legis naturae, non ipsa lex, quae debet esse actus Superioris. Deinde hoc dictamen est defectibile, sicut ipsa natura, lex autem naturalis debet esse indefectibilis. Denique melius statuitur in ordinatione divinae Sapientiae, quam in ipsa natura rationali, ut vult *Vasquesius*: quia natura in se nec praecipit, nec dirigit; praeterea licet natura rationalis sit radix honestatis, non tamen ideo est lex.

Objectum materiale legis naturalis in genere est omne, quod convenit naturae rationali, ut praecipiatur, et omne quod eidem disconvenit, adeoque ut prohibeat ab auctore naturae. Hinc lex naturalis versatur 1. circa principia morum prima generalia, ac per se nota, qualia sunt: *bonum est faciendum, malum vitandum; quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: item circa magis particularia, nota tamen per se: v. g. *Justitia est servanda: Deus colendus: temperate vivendum etc.*: ad haec enim natura rationalis immediate inclinat. 2. Versatur circa principia alia ex his primariis vel immediate vel mediate deducta, quae fundant honestatem moribus necessariam, qualia sunt omnia in Decalogo contenta.

Objectum formale juris naturae consistit in conformitate principiorum cum lege Dei, per quam naturae congrua fiunt formaliter honesta, et dissona fiunt formaliter dissona. Vide P. Ignat. Schwarz. S. J. de lege naturali, juxta quem principii fundamentalis juris naturae conceptus vindetur ita enunciandus esse: *Fac ea, quae ex amore Deo, tibi, et proximo naturaliter debito, h. e. ad felicitatem naturae rationali propriam, necessario vel facienda vel omittenda sunt*. Per amorem hic non intelligitur sensualis, sed rationalis, qui juxta s. Aug. L. de amicit. est *rationalis animae affectus*, quo quis sibi vel alteri bonum *cum desiderio* quaerit, adepto fruatur *cum suavitate*, et *cum gaudio* conservat.

Ex quo conceptu infertur 1. quoad *praecepta negativa gravia*: id omne et solum est jure naturae graviter prohibitum, quod repugnat amori Deo, vel tibi, vel proximo naturaliter debito, quia ad felicitatem naturae rationali propriam *simpliciter necessario*, cuiusmodi sunt respectu Dei *Idomania, blasphemia* etc., respectu sui ipsius *multatio propria, mollities*; respectu proximi *furtum, adulterium*.

2. Quoad *praecepta negativa levia*: id omne et solum est jure naturae leviter prohibitum, quod, absolute loquendo, repugnat quidem amori cuius naturaliter debito, ad felicitatem tamen naturae rationali propriam minus stricte necessario: cuiusmodi sunt mendacium, detractio, furtum in re leviori: haec enim repugnant quidem amori proximo naturaliter debito, suntque contraria paci cum proximo conservandae, in qua sita est partialis nostra felicitas, non tamen *simpliciter* sunt eversiva conjunctionis mutuae; hinc etiam minus stricte sunt necessaria ad felicitatem naturae rationali propriam. Hoc modo facile intelligitur, cur alii dicant, supradicta esse intrinsece mala; item cur exigant prohiberi a Deo.

3. Quoad *praecepta naturae positiva graviter obligantia*: id omne et solum est jure naturae graviter praeceptum, quod exigitur ut conforme amori, ad felicitatem naturae rationali propriam, cuicunque naturaliter debito et absolute necessario: hujusmodi respectu Dei est religio sive cultus Dei in genere, respectu sui ipsius refraenatio inordinatorum affectuum, respectu proximi exhibitio officii tam in procurando bono, quam in avertingendo malo praestandi, *si sit extrema vel absolute gravis necessitas, idque*

levi incommodo proprio fieri possit. Illud vero pertinet ad *praecepta naturae levius obligantia*, quod (absolute loquendo) exigitur quidem ut conforme amori, ad felicitatem naturae rationali propriam, cuius naturaliter debito, sed tamen minus stricte necessario, qualia sunt, petenti dare consilium, erranti viam monstrare, sitienti permettere aquae haustum etc. Haec fusius vide apud laudatum *P. Ignat. Schwarz loc. cit.*

Q. 1. An Deus dispensare possit in lege naturae?

R. 1. Plurimi cum Pichler admittunt legem naturae permissivam, qua jus naturae per actum positivum statuat valere aut licere aliquid, e. g. contractum pupilli, renuntiationem dotis a filia, cessionem Senatus-Consulti Vellejani a foemina factam valere etc.: item jus naturae conditionatum, nisi aliter statuat jus positivum humanum, e. g. praescriptione non valet, nisi inducatur a Principe, aut moribus hominum; et praeterea dispensabilitatem, mutabilitatem legis naturalis, v. g. non accipies rem alterius ipso non consentiente, nisi Deus directe tecum dispensem, vel saltem indirecte, nempe materiam prius subjectam legi naturali subtrahendo aut eximendo, ut desinat subesse, prout Ecclesia annullat matrimonia statuendo impedimentum dirimens, aut Papa dispensat in votis aut juramentis tollendo illorum obligationem, vel actum voventis irritando etc. Sic Deus dedit Judaeis facultatem foenerandi alienis: Non foenerabis fratri tuo, sed alieno. Deut. 23. Israelitis auferendi vasa Aegyptiorum, Exod. 12. Sic juxta Illsung. Deus dispensando in monogamia et indissolubilitate matrimonii quatuor observavit: 1. Assumpsit certum finem. 2. Specialibus auxiliis avertit mala ex polygamia etc. alias securitatem: et compensavit bona a monogamia speranda. 3. Interposuit suam auctoritatem dando jus in plures uxores. 4. Et sic variando materiam dispensavit improprie.

2. Alii cum Biner statuunt legem naturae omnem absolutam, indispensabilem et immutabilem, in quantum jus naturae se non extendit ad ea, quae permittuntur aut permitti possunt, ut indifferentia; ea vero, in quibus Deus dat facultatem, nec sunt, nec unquam fuerunt materia legis naturalis prohibentis: e. g. Lex naturae prohibet furtum, hoc est acceptationem rei alienae domino rationabiliter invito: quod si Deus in te transferat dominium rei hujus, nec erit res aliena, nec dominus poterit esse rationabiliter invitus; adeoque materia sub hac ratione nunquam fuit prohibita. Eadem lex prohibet homicidium, id est injustam occisionem: si Deus Abrahae det facultatem occidendi filium, nec erit occisio injusta, nec materia legis hujus naturalis actus ut affectus facultate Divina: idem est de usura titulo mutui, si Deus posito mutuo tanquam mera conditione det tibi rei dominium stabile: idem de fornicatione, si Deus det jus in corpus etc. dicendum.

Coroll. 2. Hoc non procedit de illis malis, quorum formalis ratio prohibitionis pro omni statu et circumstantiis manet, e. g. odium Dei, blasphemia, contemptus Dei in perjurio, mendacium etc: sed de intrinsece malis quidem, sed solum pro aliquo statu, e. g. polygamia, furtum etc. 2. Juxta ultimam sententiam, pariter non datur lex naturalis mere penalitatis; sed solum praecriptive, prohibitive, et irritans, quae necessario annullat ea, quae prudenter vel utiliter subsistere non possunt, sive ex parte causae efficientis, quando deest habilitas in agente, e. g. infante, amente etc. sive materiae, quando haec est impossibilis aut turpis, e. g. juramentum de occidendo inimico, sive actus ipsius, quando hic est intrinsece malus, e. g. contractus de fornicando cum sicario, si is occidat rivalem.

Q. 2. Quaenam in thesi dicantur juris divini?

R. Illa, quae in communi ac radice sua debent a lege naturae statui; quamvis in hypothesi ac particulari, quoad tempus, modum aut numerum determinentur a lege humana. Talia sunt 1. Praeceptum tertium Decalogi, cum jus naturae exigat designari aliqua tempora aut modos, quibus homo vacet cultui divino. 2. Confessio et communio annua, siquidem ratio postulat, ut homo se confortet spiritualiter, non diu differat reconciliari cum Deo per medium ab illo institutum. 3. Residentia Beneficiati curati, ubi jus humanum determinat solum, an haec debeat esse personalis, an sufficiat Vicaria, etc.

Coroll. I. Differt igitur lex naturalis a lege positiva divina et humana in seqq. 1. in causa efficiente, qui est Deus ut auctor et gubernator universi in lege naturae. 2. In materia, quae necessaria est. 3. In promulgatione, quae fit per lumen rationis cuivis innatum. 4. Ex fine immediato aut supposito, quia nunquam fundatur in praeassumptione, sed semper in veritate, adeo ut e. g. legere librum quemcumque, disputare cum haereticis de fide, gestare arma etc. liceat vel non liceat vi legis naturalis, si reipsa adest vel non adest periculum perversiois, laesiois etc.

2. Convenit lex naturalis cum iis in seqq. 1. Quod essentia physica legis involvat haec praedicata: ordinationem materiae ob bonum plurimum, et voluntatem obligativam Superioris habentis jurisdictionem. 2. Quod vel constitutivum vel requisitum esse legis in actu secundo obligantis sit promulgatio sufficiens, ita quidem ut ignorantia invincibilis excusat; non tamen metus quantumcumque gravis in negativis iis, quorum materia est pro semper intrinsece mala.

135. II. Lex positiva est, quae libera Dei vel hominum voluntate posita est: materia legis positivae de se est indifferens, ut praecipiatur aut prohibeat a libera legislatoris voluntate. Haec iterum duplex est: Positiva divina, quae libere a Deo in tempore fertur: lex enim Dei aeterna est ipsa ratio divinae Sapientiae de eo, quod faciendum vel omittendum est, cum intentione obligandi ad hoc creaturam rationalem. Reiffenst. in proem. Jur. Can. §. 1. n. 12. Alia humana, quae libere ab homine lata est.

136. III. Divina iterum alia est Veteris, alia Novi Testamenti. Leges V. T. sunt triplices: Caeremoniales, quae certas ad Dei cultum caeremonias et ritus praescribunt: Judiciales, quae circa causas in judicio versantur: et Morales, quae docent, quid sit iuri naturali et bonis moribus conforme vel difforme, ut praecepta Decalogi. Morales adhuc obligant non tam auctoritate V. T. quam quod ab ipso lumine naturali dictentur (excepta circumstantia Sabbati) et passim a Christo Domino sint renovatae. Judiciales vero et Caeremoniales obligabant solum populum Judaeorum; nunc vero cessant teste Apostolo ad Galat. 3. et 4. scil. post promulgationem L. N. factam Hierosolymis in die Pentecostes. Qua facta legalium observatio fuit inutilis, ideoque observatio caeremoniarum significantium Christum adhuc venturum hodie superstitionis est, v. g. circumcisio. Gentiles obligati erant ad praecepta moralia, quatenus sunt juris naturalis; ea servando, et contra originale applicando remedium legis naturae, potuerunt salvari extra Synagogam. Lex N. T. sive Evangelica continens praecepta sacramentalia, fidei, et moralia, hodie obligat omnes homines, et obligabit usque ad consummationem saeculi. Vid. Trid. sess. 6. can 21.

Q. Quomodo lex Nova differat a Veteri?

R. In utroque Testamento spectari debent haec quinque. 1. Mysteria fidei, 2. Promissiones. 3. Comminationes. 4. Leges seu Praecepta. 5. Sacri-

„ficia et Sacraenta. Haec omnia in Veteri Testamento accomodata erant statui servorum, in Novo autem filiorum.

„1. Mysteria fidei, praesertim Trinitatis, Incarnationis, Redemptionis, in Veteri Testamento erant obscure et imperfecte cognita; in Novo expresse et perfecte de illis agitur. Quare? Quia servi non tam perfecte sciunt consilia et secreta patris-familias, quam filii. Hinc Christus in Evangelio Joan. 15. v. 14. *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quod faciat Dominus ejus.* Ad hoc significandum, Moyses cum loquebatur ad populum, faciem velabat; nobis autem Christus facie ad faciem locutus est. 2. Cor. 3.

„2. Promissiones sunt etiam diversae. Nam in V.T. promittebat Deus bona temporalia: in Novo aeterna. In Veteri dicebat, Isaiae 1. v. 19. *Si audieritis me, bona terrae comedetis.* In Novo dicit Matth. 5. v. 3. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum.* Quae causa? Quia alia est conditio servorum, alia filiorum. Servi accipiunt tempora-lem mercedem a dominis suis, et sic dimituntur: filii vero succedunt in perpetuam haereditatem.

„3. Eadem est proportio comminationum. In V. T. minabatur Deus poenas et suppicia temporalia; in Novo aeterna. Unde hoc discriben? Ex disparitate servorum et filiorum. Servi qui male se gerunt, minis et flagellis coerceri solent: filii si degeneres sint, a perpetua haereditate excluduntur.

„4. Praecepta in V. T. erant triplicia; Moralia, Caeremonalia et Iudicia. In Novo sunt etiam triplicia; Moralia, Sacramentalia et fidei. Hoc interest. In V. T. dabantur nuda praecepta sine gratia; in Novo cum gratia. In Veteri erant infinita propemodum Caeremonalia, quibus in Novo successerunt Sacramentalia numero paucissima, observatione facilima, significatione praestantissima.

„5. Jam Sacrificia et Sacraenta utriusque Testimenti non parum inter se distant. Mosaica erant plurima, nostra pauca: illa continebant umbram et figuram; haec corpus et veritatem: illa in mactatione fere animalium perficiebantur; haec in morte et passione Christi: illa confreabant munditiem tantum legalem; haec internam gratiam et sanctitatem. Et hoc sensu dicunt Scholastici, legem Mosaicam non habuisse vim justificandi, neque datam esse ut justificaret, sed ut morbum ostenderet et ad quaerendum medicum excitaret; Evangelicam vero habere vim justificandi, et eo fine institutam esse ut justificaret.

„Dices: Si hae vera sunt, sequitur Judaeos non potuisse salvari: erant enim servi ut dictum est: at servi nunquam adeunt haereditatem, sed soli filii.

„R. Erant servi, seu potius in statu servorum pro illo tempore: unde recte infertur, pro illo tempore non potuisse obtinere vitam aeternam: nam regnum coelorum clausum fuit in V. T. Non tamen necesse est, fuisse servos respectu hujus temporis seu N. T., quia potuerunt adoptari in filios cum hac conditione, ut in N. T. quando Christus sua morte aperuisset regnum coelorum, adirent haereditatem. Hinc Apostolus, qui ad Gal. 4. v. 22. dixit, eos fuisse servos et ancillae filios, alibi hoc mitigat, asserendo fuisse quidem veros filios, sed adhuc sub paedagogo et tutoribus constitutos, ac proinde habitos fuisse ut servos. Gal. 3. v. 23. et 41. Itaque secundum Apostolum res sic se habet. Sicut filius habet duplum statum: unum servitutis, quando est sub paedagogo; alterum libertatis, quando est sui juris; ita populus Dei habuit duplum statum, unum ser-

„vitutis in V. T. sub iugo legis Mosaicae; alterum libertatis in N. T. sub gratia legis Evangelicae.“

137. IV. Lex humana alia est Ecclesiastica, quae fertur a potestate Ecclesiastica in bonum spirituale subditorum; alia Civilis, quae fertur a potestate saeculari ad politicam reipublicae gubernationem. Huc etiam pertinet *jus gentium*, quod ex consensu populorum, necessitate humani convictus sic exigente (ut ait Reiffenst. l. c. §. 2. n. 32.) constitutum illis omnibus, aut fere omnibus est commune. Haec definitur a P. Ign. Schwarz, *Ordinatio rationis, longaevo gentium usu, Deique, ut societatis humanae gubernatoris immediati consensu inducta ad gentium, qua talium, publicam felicitatem.* Differt a jure naturae, 1. ex constitutivis: nam jus gentium est jus non scriptum, consensu vel consuetudine populorum introductum: econtra jus naturae est jus scriptum in cordibus hominum, absque eorum voluntate sancitum. 2. Ex objecto: nam jus gentium respicit objecta arbitraria in ordine ad majus commodum societatis humanae: jus autem naturae respicit objecta in absoluta necessitate fundata, in ordine ad felicitatem naturae rationali simpliciter debitam. 3. Differt ex proprietatibus: jus enim gentium est absolute mutabile, universale tantum plerisque, jus naturae est immutabile et universale omnibus. Differt etiam a jure civili, quia hoc respicit privatas civium, jus gentium autem publicas necessitates diversorum populorum. Item jus civile est scriptum, jus gentium non scriptum, et consuetudine gentium introductum. Objectum juris gentium in genere est omne illud, quod ex fine suo tendit ad convenientem communicationem et emolumentum gentium. In specie hue revocatur Legatorum admissio et immunitas, et eorum non violandorum religio, can. jus gent. Dist. 1. item primaeva rerum divisio, commerciorum libera facultas, bellum justum etc.

138. V. Lex dividitur in *Affirmativam*, quae bonum praecipit, et *Negativam*, quae malum prohibet: hinc, quia malum nunquam est faciendum, negativa dicitur obligare semper, non item affirmativa.

139. VI. Lex Civilis dividitur in *Praeceptivam*, quae simpliciter aliquid praecipit aut prohibet: et *Poenalem*, quae transgressoribus poenam comminatur. Franc. Schmier. L. 1. T. 1. n. 77. Haec iterum duplex est: *pure poenalis*, quae tantum statuit poenam, non vero sub culpa obligat ad actum; ut dum legislator solius poenae mentionem facit: v. g. si quis hoc die ligna in hac sylva collegerit, solvet duos aureos vel incarcerabitur: et *mixta*, quae obligat sub culpa et poena. Quaenam sint leges pure poenales vel mixtae, ex verbis legis et consuetudine, quae optima legum interpres est, desumi debet. Suar. de LL. L. 5. c. 4. n. 8.

140. VII. Cardenas similiter legem Ecclesiasticam dividit in *Directivam*, quae obligat ad solam poenam in conscientia incurriendam, non autem ad poenam ab homine infligendam: et in *Coactivam vel comminatorium*, quae obligat sub culpa et poena statuta per legem. Si obliget sub poena ipso facto ante sententiam judicis incurrenda, dicitur *coactiva coactione interna vel latae sententiae*; si vero sub poena per sententiam inferenda, dicitur *coactiva coactione externa vel ferendae sententiae*. Signum latae sententiae sunt sequentes formulae: *Quisquis hoc fecerit, ipso facto, ipso jure, mox, ex tunc poenam incurrat, sit excommunicatus, officio aut beneficio privatus etc.*: addit Herincx: si lex utatur verbo indicativi modi, v. g. *excommunicamus, suspendimus etc.* Signum ferendae sententiae sunt: *Prohibemus sub poena excommunicationis*, vel si lex utatur verbis imperativi modi, ut ait Reiffenst. c. 9. *Excommunicetur, sit, erit reus poenae, obligetur, obligabitur, subjacebit poenae.* In dubio censenda est esse tantum

ferendae sententiae, quia in poenis benignior est interpretatio facienda juxta reg. 49. in 6.

141. VIII. Denique Lex alia est *Odiosa*, cuius materia iis, quibus praecepitur, est onerosa, praeter onus obligationis servandi legem; quales sunt leges vectigalium, aut injungentes poenam transgressoribus etc.: alia *Favorabilis*, cuius materia est conveniens et quasi beneficium iis, quibus praecepitur, quamvis secundario cedat in onus aliorum. *Palao* T. 3. d. 1. p. 2. Lex odiosa est strictae interpretationis, favorabilis autem ampliari debet salva verborum significatione, juxta reg. 15. in 6. *odia restringi, et favors convenit ampliari.*

„Q. 1. Quae differentia legis Ecclesiasticae et Civilis?

„R. 1. Potissima est in fine, qui in jure Ecclesiastico est supernatura-
lis et aeterna beatitudo, in Civili vero est naturalis reipublicae tranquilli-
tas. Continetur jus Ecclesiasticum in 5. *Decretalibus*, sexto *Decretalium*,
„Clementinis et Extravagantibus, cum *decretum Gratiani* per se non ha-
„beat auctoritatem legalem, sed singula in eo illam solam vim retineant,
„quam habent, ex quibus desumpta sunt. Jus Civile pariter 5. partibus
„continetur: videlicet libris *Institutionum*, *Digestorum* seu Pandectarum,
„*Codicis Novellarum* seu Authenticarum, ac *Feudorum*.

„R. 2. Differentias in specie 54. inter utrumque jus recenset Henr.
„Canisius lib. *Summa juris Can.* quarum potissimae sunt: 1. Leges Cano-
„nicae praeferendae sunt legibus civilibus, quoties agitur de peccato vi-
„tando, aut de materia spirituali, e. g. Matrimonio, Sacramentis, Benefi-
„ciis, Decimis etc. aut de personis ac rebus Ecclesiasticis. 2. Leges civiles
„asserunt in emendo ac vendendo naturaliter concessum esse invicem se
„circumvenire L. 22. §. 3. ff. locati, ut discat imposterum cautius mercari.
„3. Res vendi posse quovis pretio, L. *pretia rerum* 63. ff. ad L. *Falcid.*
„cum quisquis rei suea moderator et arbiter sit. L. in re 21. C. *mandati.*
„4. Laesionem intra dimidium carere remedio restitutionis urgenda. L. si
„voluntate 8. C. de rescind. vend. Simile quid statuitur de marito occidente
„adulterum cum sua uxore deprehensum. 5. In praescriptione longissimi
„temporis inchoanda, in continuanda autem nunquam requiritur bona fides:
„L. si res aliena 10. ff. de usura. 6. Decimae non sunt integre solvendae,
„sed deductis expensis sementis et culturae. L. 1. C. de fruct. 7. Ad spon-
„salia semper et necessario requiritur consensus parentum. L. 2. C. de
„ritu nupt. 8. Ad tollenda sponsalia non requiritur utriusque consensus.
„L. 2. C. de Spons. 9. Non contrahitur affinitas, nisi ex justis nuptiis. L. 4.
„§. affines ff. de grad affin. 10. Mulier potest alteri nubere post 5. annos,
„licet certa non sit de morte prioris mariti. L. *uxores* 6. ff. de divort. 11.
„Liberi ex damnato coitu non debent ali a parentibus. *Authent. ex com-*
„plexu C. de incestis et inut. nup., quibus contradicunt leges Ecclesiasticae.
„De notitia pleniore utriusque Juris vide post n. 274.

„Q. 2. Quae et quot sint causae, actus et effectus legis?

„R. 1. Causae legis sunt 4. Efficiens, ipse legislator: materialis, ejus
„voluntas: formalis, ejus essentia: et finalis, bonum commune.

„R. 2. Actus legis praecipui sunt 4. Praecipere, prohibere, permittere
„et punire. Siquidem lex actus humanos bonos praecepit, malos prohibet
„ac punit, indifferentes permittit.

„R. 3. Effectus legis sunt 3. Subditos objective dirigere ad bonum
„amplectendum et malum fugiendum; eosdem obligare; et ita bonos facere.

„Q. 3. Quae causa efficiens legis humanae in specie?

„R. Ad ferendam legem non sufficit potestas *economica*, quem habet e. g. Abbatissa monialium, vel pater-familias in domesticos etc. sed

„requiritur *jurisdictionis*, sive illa habeatur *immediate* a Deo, qualem habuit
„olim Moyses a Deo, nunc Pontifex a Christo; sive *mediate*, qualem habent
„Principes mediante populo; cum potestas divina legislativa juxta s. Tho-
„mam 1. 2. q. 90. et Suarez L. 3. c. 2. participetur in *civilibus* proprie-
„tantum a communitate, quae illam transtulit quandoque in unum ejusque
„descendentis, et vocatur *Monarchia*; quandoque in plures Primates, et
„dicitur *Aristocracia*, unde permaneant Senatusconsulta; quandoque sibi
„reservavit, ut in *Democratia*, ex qua plebiscita etc. *Unde sequitur Papam*
„et concilia *generalia* posse legem condere pro tota Ecclesia: Primatum
„et concilia *nationalia* posse pro tota natione vel regno; Archiepiscopum
„et *provincialia*, pro provincia; Episcopum et *dioecesana*, pro dioecesi:
„praepositos generales ordinum religiosorum saltem *cum capitulis suis*,
„pro suis subditis, sed per concessionem Papae. An autem Capitula *Sede*
„vacante hoc valeant, controvertitur.

„Dices 1. Abbatissa potest moniali suae *praecipere sub virtute S. obe-*
„*dientiae*, adeoque habet proprie jurisdictionem Ecclesiasticam. 2. Ponti-
„fex potest *deponi* ab Ecclesia, si vel incidit in haeresim, vel saltem com-
„muniter habetur pro lapso in haeresim, ut de Liberio et Felice. 2. Sic
„verum esset de Episcopis illud; *Quod potest Papaus in tota Ecclesia, hoc*
„*potest Episcopus in sua Dioecesi.*

„R. Ad 1. N. A. Si haec praeceptio *stricte* sumatur, prout dicit *praecip-*
„*ceptum spirituale, finem spiritualem, et potestatem spiritualem.* V. *Palao*,
„*Sanch. in Decal.* L. 6. c. 1. Sed potest *praecipere sub virtute obedientiae*
„*sibi debitae*. Cum enim tantum habet domesticam et laicam potestatem,
„*praecipere* potest simpliciter: cui moniales tenentur obediere ratione voti
„Deo facti. Ad 2. N. Sed Ecclesia solum *declarat* Papam in hoc casu a
„Christo depositum esse; sicut etiam Cardinales Papam eligentes solum
„*determinant Personam*, cui Deus deinde per se confert jurisdictionem.
„Ad 3. Hoc axioma deficit in pluribus, e. g. non procedit in articulis fidei,
„canonizatione Sanctorum, approbatione Religionum, concessione Indul-
„gentiarum, dispensatione in matrimonio rato; praeterea Episcopi sunt
„successores Apostolorum non in Apostolatu, sed tantum in Episcopatu:
„consequenter non possunt facere statuta universalia. Denique Papa de-
„fenditur passim supra Concilium universale; Episcopus non est supra
„Synodus, quia ab Episcopo appellari ad hanc potest. Multi addunt, quod
„Episcopi habeant suam potestatem non immediate a Christo, sed a Papa,
„quod tamen inficiantur aliqui.“

§. II. Principia generalia de Legibus.

142. Princ. I. Ad veram legem, ut obliget subditos, requiruntur se-
quentes conditiones. *Primo.* Lex debet esse *honesta*; scil. materia quae prae-
cepitur, debet esse licita, nec prohibita jure naturali aut divino. *Hinc S.*
Th. 1. 2. q. 96. a. 4. ait, tales leges, quae legi superioris Dei repugnant,
nullo modo licet observare; *nam obedire oportet Deo magis, quam homini-*
bis. *Act. 5. v. 29. Secundo.* Debet esse *justa*, quae, servata aequalitate
proportionis, subditis secundum eorum vires et facultates debet proponi.
Suarez L. 1. de LL. c. 9. n. 16. *Tertio.* Debet esse *possibilis*, secundum
naturam, patriae consuetudinem, loco et tempori conveniens; *impossibilia*
enim sub praeceptum non cadunt. *Laym. de LL. c. 1. Quarto.* *Non privato*
tantum commodo, sed pro communi subditorum utilitate conscripta. Lex
enim est commune praeceptum. L. 1. ff. de LL. Leges quaedam proxime
quidem particularium v. g. pupillorum commodum spectant, simul tamen
ad Reipubl. bonum faciunt. *Laym. ibid. Quinto.* Denique requiritur, ut lex

feratur a legitimo Superiore jurisdictionem habente. *Confirm.* ex prima parte Decreti D. 4. can. 2. *Erit autem lex honesta, justa, possibilis secundum naturam, secundum patriae consuetudinem, loco, temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.*

143. Princip. II. *Ad hoc ut lex obliget, essentialiter requiritur ejus promulgatio*, scilicet ut publice scripto vel per praecomenem ita communitatii denuntietur, ut omnibus facile possit innotescere. Non tamen requiritur ut singulis intimetur; hoc enim foret moraliter impossibile. Hoc principium spectat ad formam legis, quae sunt verba, vel alia signa externa, quibus legislator suam voluntatem obligandi communitatii manifestat; talia sunt: *Praecipimus, obligamus, omnes teneantur, nemini liceat etc.* his enim positis, formaliter habetur lex. *Prob.* 1. ex *S. Th.* qui 1. 2. q. 90. a. 4. in corp. ait: *Promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem*, scil. obligandi. *Prob.* 2. Lex est regula communis, secundum quam subditi debent instituere actiones suas: ergo prius debet promulgari toti communatati: juxta regulam enim incognitam nemo potest operari. *Confirm.* ex L. 9. C. de LL. *Leges sacratissimae, quae constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent.* Vide *Suar.* L. 1. de LL. c. 11., *Laym.* de LL. c. 2. cum communi.

144. Princ. III. *Lex quoad vim obligandi non dependet essentialiter ab acceptatione populi.* Adeoque tenentur subditi in conscientia acceptare legem justam, sive civilem, sive Ecclesiasticam. Patet ex propos. 28. ab *Alexand.* VII. damnata. *Ratio* est: quia non acceptare legem justam Superioris legitimi, est resistere potestati a Deo ordinatae; *hunc autem qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt;* ad *Rom.* 13. v. 2. *Confirm.* Si populi acceptatio requireretur ad essentiam legis, omnis legum auctoritas, superioritas, et potestas legislatorum desineret, utpote qui plus non possent evincere, quam subditi vellent; id quod non esset regere, sed regi. Non loquimur autem de Statu Democratico, in quo suprema potestas saltem partialiter est adhuc penes populum.

Dixi supra: *Quoad vim obligandi:* nam ad durationem et stabilitatem legis *per accidens* necessaria est acceptatio populi, vel potius actualis observatio legis. Sic *Laym.* de LL. c. 3. explicat illud *Gratiani* dist. 4. c. 3. *Leges instituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium comprobantur.*

145. Princip. IV. *Lex civilis non potest praecipere vel prohibere actus mere internos;* quia sine his legislator civilis obtinet finem suum, qui est tranquillitas Reipublicae; haec habetur, modo actus externi bene fiant. Neque per actus internos cives quoad temporalia inter se ullam communicationem habent. *Palao* de LL. T. 3. D. 1. p. 6. n. 2., *Franc. Schmier.* L. 1. T. 1. c. 1. n. 111. cum aliis turmatim.

146. *Neque legislator Ecclesiasticus potest praecipere vel prohibere actus pure internos;* quia tales actus non potest cognoscere; ergo neque judicialiter illorum omissionem punire, aut eorum executionem urgere. *Confirm.* ex c. *Sicut* 33. L. 5. Decret. tit. 3. de Simonia: *Ecclesia non iudicat de occultis.* Item c. *Tua nos.* eod. tit. *Innoc.* III. ait: *Nobis datum est de manifestis tantummodo judicare.* Ergo ipsi Summi Pontifices talem potestatem circa actus mere internos non agnoverunt. *Confirm.* etiam ex can. 14. de Poenit. dist. 1. *Cogitationis poenam nemo patitur.* Ideoque *Laym.* de LL. c. 4. n. 5. absolute asserit, communiorum esse DD. sententiam, quod nulla lex, vel praeceptum humanum se possit extendere ad actus

mere internos per se praecipiendos. Eadem est sententia *S. Thom.* 1. 2. q. 91. a. 4. et q. 100. a. 9. *Suar.* de Censur. D. 4. §. 2. et L. 4. de LL. c. 12., *Spor.* Tr. prooem. c. 3. n. 35. et plurimorum aliorum. *Confirm.* etiam ex L. 7. Benedicti XIV. de Synodo Dioeces. C. 32, ubi de haeresi interna agens ait: *Ecclesia autem sicuti non potest per se directe et immediate praecipere aut prohibere actum mere internum, juxta communem Theologorum sententiam:... ita non potest haeresim, quae in actum exteriorem non prodit, censura perstringere.*

147. Juvat tamen annexere pro notitia sententiam pauciorum, magni tamen nominis DD. (ut eam vocat *Franc. Schmier* in *Jurispr.* L. 1. t. 1. c. 1. n. 113.) scil. *Carden.* Disp. 25. c. 7. n. 51., *Sbogar* t. 71., *Gormaz* de Poenit. p. 2. n. 67. utriusque *Schmier* et aliorum, qui docent, quod legislator Ecclesiasticus quoad potestatem coactivam externe non possit praecipere vel prohibere actus mere internos, ob rationes n. praeced. allatas; possit autem id facere quoad potestatem directivam. *Ratio* eorum 1. est, quia Christus Matth. 16. v. 19. *Quodcumque ligaveris etc.* et *Joan.* ult. v. 17. *Pasce oves meas,* videtur illimitatam, et non tantum ad actus externos restrictam potestatem Petro dedisse; 2. quia finis legis Ecclesiasticae est bonum animarum spirituale ac supernaturale et aeterna beatitudō: ad haec autem plus conducunt actus interni, quam soli externi: ergo. *Confir.* *Trid.* sess. 13. in Decreto de Ss. Euchar. omnibus fidelibus interdicunt, ne post-hac aliter credant (quod est actus internus) doceant aut praedicent, quam sicut hoc decreto est declaratum et definitum. Item *Innoc.* XI. in virtute sanctae obedientiae, et sub intermissione divini judicii prohibet, ne quis propositiones a se damnatas ducat ad praxin, inter quas 5. 6. 7. et 10. versantur circa actus mere internos. Plures rationes vide apud *Franc. Schmier* l. c. et *Cardenas*; quas tamen satis apte solvunt *Palao* t. 3. de LL. d. 1. q. 6. *Pichler* ad *Tit.* de *Constit.* n. 12. et alii.

148. Princ. V. *Potest legislator Ecclesiasticus et civilis praecipere vel prohibere actus mixtos,* h. e. juxta *La Croix*, tales externos, qui absolute quidem possunt esse secundum esse physicum absque actu interno, ad eorum tamen esse morale intrinsece spectat actus internus; et hinc dicuntur mixti, quia actus externus et internus constituunt unum moraliter actum, v. g. attentio conjuncta cum recitatione Breviarii. *Suar.* L. 4. de LL. c. 13., *Palao* l. c. *Gobat* in *Exper.* T. 5. n. 189., *Sporer* et *communis*: ideo *Cardenas* et *Petrus de Murga* contrariam sententiam antiquatam et improbabilem esse affirmant. *Prob.* 1. L. *bonam fidem.* C. de *oblig.* et *act.* bona fides, quae est actus internus, ad contrahendum requiritur. 2. Juxta propos. 14. ab *Alexandro VII.* damnatam praecipitur ab Ecclesia confessio valida, quae sine actibus internis, dolore, detestatione et proposito esse nequit. 3. *Urbanus VIII.* prohibet applicationem Missae (en actum internum) pro duabus stipendiis etc. An autem actus internus sic directe vel indirecte, per se, vel tantum concomitanter praecipiatur, parum facit ad resolutionem casum. Hinc relinquimus hanc crisin Theol. Schol.

§. III. Resolvuntur Casus.

CASUS I.

De promulgatione Legis.

Andreas Consiliarius Principis Titio amico suo prodit, proxime edicto publico defalcando esse ducatos, item imminuendum pretium frumenti; tertio posthac nemini fore licitum, vinum ex alia provincia inferre. Titius